

Factors Affecting the Unemployment of Graduates Western Islamic Azad Universities of Mazandaran Province

Rad-Akbari, F.^I, Pahlavan, M.^{II}, Abbasi-Esfjir, A. A.^{III}

 <https://dx.doi.org/10.22084/CSR.2022.23568.2046>

Received: 2022/01/01; Accepted: 2022/05/15

Type of Article: **Research**

Pp: 37-66

Abstract

Unemployment is one of the major socio-economic problems that can have irreparable economic and social consequences and is one of the main reasons for economic and social problems. Meanwhile, the unemployment of young people and especially university graduates is of double importance due to the economic and social costs that have been incurred for their education. In this article, the factors affecting the unemployment of the graduates of Islamic Azad Universities in the west of Mazandaran province have been investigated. For this purpose, a survey method and a researcher-made questionnaire tool were used to collect information. The statistical population of the current research consists of all university graduates of humanities fields in the western universities of Mazandaran province in the years 2018-2019. 352 of them participated in this study by cluster sampling method. According to the descriptive findings, 69.3% were employed and 30.7% were unemployed. 24% of the respondents were self-employed. 19.3% of all employees were working in the government sector and 16.7% were working in the non-government sector, 30.7% were unemployed and 11.3% were studying in higher education. The results of this research showed that unemployment was observed in women, single people, people with lower education and at younger ages. In addition, the results indicate the direct and significant impact of social factors (population growth, social inequality and expansion of urbanization) and economic factors (high inflation rate, inability of graduates to invest, lack of skill training and low level of demand for graduates). It has been on the unemployment of graduates. Therefore, in order to control the unemployment of university graduates, it is necessary to develop a comprehensive plan with the cooperation of the Ministry of Science and implement it with the cooperation of various institutions.

Keywords: Graduate Unemployment, Islamic Azad Universities, Social Factors, Economic Factors, Individual Characteristics.

I. PhD Student in Sociology, Department of Social Sciences, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran.

II. Assistant Professor, Department of Social Sciences, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran, (Corresponding Author). **Email:** mpahlavan@baboliau.ac.ir

III. Associate Professor, Department of Social Sciences, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran.

Citations: Rad-Akbari, F.; Pahlavan, M. & Abassi Esfajir, A., (2022). "Factors Affecting the Unemployment of Graduates Western Islamic Azad Universities of Mazandaran Province". *Two Quarterly Journal of Contemporary Sociological Research*, 11(20): 37-66. doi: 10.22084/csr.2022.23568.2046

Homepage of this Article: https://csr.basu.ac.ir/article_4621.html?lang=en

1. Introduction

Unemployment, in its traditional sense, is related to the problem of the workforce, unemployed people are known as a group of people who are looking for work, in recent years, many researchers have pointed out the shortcomings of this definition, which does not include hidden unemployment. They have paid attention. From the economic point of view, any activity that is carried out with the intention of production and is rewarded is called work, although from the point of view of sociologists, the concept of stability is included in the meaning of work, then it is possible that an activity that from an economic point of view is called work. It is considered that sociologists do not consider it a work due to the wrong consequences (such as the feeling of worthlessness in the individual, poverty and hardship and family problems, ets). of course the individual decision and will to remain unemployed, except in The cases where a person accepts unemployment to change job, the unemployment of university graduates is one of the most important issues in developing countries. (Raitzadeh Faramarez, 2013). Since in every society, heavy expenses are paid for the training of people in order to get them a job and also to meet the needs of the labor market, the unemployment of graduates will leave harmful effects on the society. The unemployment of the graduates is a waste of the huge human capital of the country, and since the economic competition is more dependent on trained and specialized human resources than ever before, the unemployment of the university graduates means a loss of capital. It is material, scientific and cultural that should be investigated as a social issue. Due to its consequences in economic and social anomalies, the problem of unemployment is annoying for all members of the country's population.

- **Materials and Methods:** Descriptive research using a survey method and a researcher-made questionnaire tool to collect information, the statistical population of the research is graduates of humanities majors from the western Azad universities of Mazandaran province in the years 2009 to 2019, distributed in the western cities of the province. : Nowshahr: 4020 people; Chalus: 7500 people; Tenkabon: 8251 people and Ramsar: 2463 people.

3. Theoretical definition of variables

- **Unemployment:** Unemployment is an involuntary and long interruption of

work so that it is not possible to find a new job and there is no job opportunity for a part of the workforce that is willing to work with unemployment as one of the signs of the current wage (Naimi Omran et al. 2018).

- **Economical:** How economic factors interact and how different economies work. A wide range of factors (inflation and costs, investment and production based on demand and supply of goods, labor markets where the demand and supply of various types of labor are made)

- **Social:** A set of factors that are the main constituents of societies from the dimensions of physical expansion (such as the expansion of cities), cultural (the totality of customs and traditions...) the level of health (physical and mental and health status), education

3. Operational definition of variables

To measure the validity of the questions from face validity, to measure the validity of the pre-test method and the reliability of the research. Cronbach's alpha coefficient for economic is 0.758 and for social is 0.769.

4. Data

- 59% of respondents are male and 41% are female
- 18.3 percent less than 25 years old, 23.3 percent 26 to 30 years old, 28.4 percent 31 to 35 years old, 16.7 percent 36 to 40 years old, 13.3 percent more than 41 years old
- 71% single, 29% married
- 40% bachelor's degree, 42.3% master's degree, 17.4% doctorate.
- 24% self-employed, 19.3% government sector, 16.7% non-government sector. 30.7 percent are job seekers, 11.3 percent are studying at a higher level of education. 69.3 percent employed, 30.7 percent unemployed.

58.6 percent of men and 43.7 percent of working women. This difference is statistically significant in the 99% confidence interval of 1% probability of error.

5. Conclusion

Considering the attitudes and factors affecting the unemployment of university graduates, the authorities of organizations should be used to plan and implement a comprehensive plan in the field of employment to solve this

problem. The Ministry of Science should cooperate with the relevant bodies.

The imbalance between labor supply and demand due to the policy of increasing the capacity of universities, which was implemented with the policy of reducing unemployment pressure, caused unemployed graduates to enter the labor market with a delay. The increase in labor supply on the one hand, the slight growth in labor demand on the other hand caused the unemployment of graduates to increase.

About 70% of the surveyed sample were employed, but the number of unemployed people is also a question to be considered. It is necessary for higher education to review the admission of humanities students. The student acceptance capacity should be determined according to the country's need for experts in each field. One of the most important things for having a dynamic economy is the balance between the supply of specialized labor and the demand of the labor market. It is useful to create a balance between the measures of higher education and the labor market.

It is suggested that the government, as the responsible person, implements extensive measures to reduce unemployment. The current programs are more limited to economic factors than management factors, including the provision of facilities, which do not create a desirable result due to the superstructure of the solution and the one-dimensional nature of the program; In addition to recognizing the factors that aggravate unemployment, programs should be set up and implemented in various administrative areas. The first step is to provide the possibility of the participation of the main actors (private sector, government...) and create trust in them.

Acknowledgments

I hereby acknowledge and thank the efforts of the precious professors, Dr. Manouchehr Pahlavan and Dr. Ali Asghar Abbasi Esfjir.

عوامل مؤثر بر بیکاری دانش‌آموختگان دانشگاه‌های آزاد اسلامی غرب استان مازندران

فلورا راداکبری^I، منوچهر پهلوان^{II}، علی اصغر عباسی اسفنجیر^{III}

شناسه دیجیتال (DOI): <https://dx.doi.org/10.22084/CSR.2022.23568.2046>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۱۱، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۲/۲۵

نوع مقاله: پژوهشی

ص: ۶۶-۳۷

چکیده

بیکاری یکی از مشکلات بزرگ اقتصادی-اجتماعی است که می‌تواند پیامدهای اقتصادی و اجتماعی جبران‌ناپذیری به همراه داشته باشد و ازجمله دلایل اصلی بروز مشکلات اقتصادی-اجتماعی است. در این میان بیکاری قشر جوان و به‌خصوص فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها به دلیل هزینه‌های اقتصادی و اجتماعی که برای آموزش آن‌ها انجام شده است، اهمیتی مضاعف دارد. در این پژوهش عوامل مؤثر بر بیکاری دانش‌آموختگان دانشگاه‌های آزاد اسلامی غرب استان مازندران مورد بررسی قرار گرفته است. بدین منظور از روش پیمایش و ابزار پرسشنامه محقق ساخته برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق را کلیه فارغ‌التحصیلان دانشگاهی رشته‌های علوم انسانی دانشگاه‌های غرب استان مازندران تشکیل می‌دهند که ۳۵۲ نفر از آن‌ها به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای در این مطالعه شرکت کردند. نتایج تحقیق نشان‌داد بیکاری در زنان، افراد مجرد، افراد دارای تحصیلات پایین‌تر و در سنین پایین‌تر به میزان بیشتری مشاهده شده است. علاوه بر این نتایج حاکی از تأثیر مستقیم و معنادار عوامل اجتماعی (افزایش جمعیت، نابرابری اجتماعی و گسترش شهرنشینی) و عوامل اقتصادی (بالا بودن نرخ تورم، ناتوانی فارغ‌التحصیلان در سرمایه‌گذاری، عدم مهارت آموزی و پایین بودن سطح تقاضای فارغ‌التحصیلان) بر بیکاری فارغ‌التحصیلان بوده است؛ لذا برای کنترل بیکاری فارغ‌التحصیلان لازم است طرح جامعی با همکاری وزارت علوم تدوین و با همکاری دستگاه‌های مختلف اجرایی گردد.

کلیدواژگان: بیکاری دانش‌آموختگان، دانشگاه‌های آزاد اسلامی غرب استان مازندران، عوامل اجتماعی، عوامل اقتصادی، ویژگی‌های فردی.

I. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران.

II. استادیار، گروه علوم اجتماعی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران (نویسنده مسئول).

Email: mpahlavan@baboliu.ac.ir

III. دانشیار، گروه علوم اجتماعی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران.

۱. مقدمه

مفهوم بیکاری به معنای سنتی آن، با مسأله نیروی کار ارتباط دارد و افراد بیکار به عنوان گروهی از افراد شناخته می‌شوند که در جستجوی کار می‌باشند، ولی در سال‌های اخیر بسیاری از محققان به نقایص و کمبودها این تعریف که بیکاری پنهان را شامل نمی‌شود، توجه نموده‌اند. از نظر اقتصادی نیز هر فعالیتی که به قصد تولید انجام شود و پاداش داشته باشد، «کار» نامیده می‌شود؛ هرچند از دیدگاه جامعه‌شناسان، مفهوم ثبات در معنی کار لحاظ می‌شود، سپس ممکن است فعالیتی که از دیدگاه اقتصادی، کار به شمار می‌رود جامعه‌شناسان به دلیل پیامدهای نادرست (نظیر احساس بی‌ارزشی در فرد، فقر و تنگ‌دستی و مشکلات خانوادگی، بزهکاری و آلودگی به اعتیاد، عقب‌ماندگی کشور از نظر اقتصادی و...) و بی‌ثباتی آن را کار ندانند؛ بنابراین پذیرفته‌ترین مفهوم بیکاری عبارت است از: مجموع تمام افرادی که شاغل نیستند، اعم از کسانی که در جریان دستیابی به شغل جدیدند یا آنان که قادر به یافتن شغل با دستمزدهای متعارف و واقعی نیستند (رعیت‌زاده، ۱۳۹۳: ۱۵۳). البته تصمیم و اراده فردی به بیکار ماندن، جز در مواردی که فرد برای تغییر شغل، بیکاری را می‌پذیرد، بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها، یکی از مهم‌ترین مسائل کشورهای در حال توسعه می‌باشد. از آنجا که در هر جامعه هزینه‌های سنگینی را برای آموزش افراد به منظور دستیابی آن‌ها به شغل و هم‌چنین پاسخ‌گویی به نیازهای بازار کار پرداخت می‌شود، بیکاری فارغ‌التحصیلان اثرات زیانباری بر جامعه برجای خواهد گذاشت. بیکاری فارغ‌التحصیلان، به هدر رفتن سرمایه عظیم انسانی کشور است و از آنجا که اکنون رقابت اقتصادی، بیش از پیش به نیروی انسانی آموزش دیده و متخصص وابسته است، با این اوصاف بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها، به معنی از دست رفتن سرمایه‌های مادی، علمی و فرهنگی است که باید به عنوان یک مسأله اجتماعی، مورد تحقیق قرار گیرد.

۲. مبانی نظری

آموزش عالی در دو دهه اخیر گسترش سریعی یافته است. افزایش ظرفیت‌های آموزش عالی از طریق ایجاد دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی در کلیه استان‌های کشور و از طریق ایجاد دانشگاه آزاد اسلامی موجبات افزایش قابل ملاحظه عرضه فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها شده و عدم هماهنگی بین فرصت‌های شغلی موجود در بخش‌های مختلف اقتصاد و به عبارتی کمبود تقاضا، بروز پدیده بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی را فراهم کرده است.

طبق آخرین آمار مرکز آمار ایران، تا پاییز سال ۱۳۹۹، نرخ بیکاری جمعیت جوان

جامعه، یعنی سنین ۱۸ تا ۳۵ سال، در کل کشور ۱۶٫۵٪ بوده است که اگر به تفکیک جنسیت در نظر گرفته شود، ۲۸٫۷٪ متعلق به زنان، و ۱۳٫۶٪ متعلق به مردان است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۹).

مطابق تحقیقات سازمان تجاری‌سازی فناوری و اشتغال دانش‌آموختگان جهاد دانشگاهی که در سال ۱۳۹۹ اجرا شد از مجموع بیش از ۷۶۸ هزار نفر بیکار فارغ‌التحصیل دانشگاهی، ۳۶۳ هزار و ۷۴۰ نفر مرد و ۴۰۴ هزار و ۳۱۱ نفر زن است که بالاترین تعداد مردان بیکار در رشته مهندسی، ساخت و تولید با ۱۷۸ هزار و ۴۶۱ نفر است و بیشترین تعداد زنان بیکار نیز با ۱۳۴ هزار و ۷۹۱ نفر در رشته علوم اجتماعی، بازرگانی و حقوق تحصیل کرده‌اند. در مجموعاً ۱۰۰ هزار و ۹۱۲ نفر مرد و زن در رشته‌های علوم انسانی و هنر و ۷۶ هزار و ۱۹۱ نفر نیز در علوم، ریاضی و کامپیوتر بیکار هستند. ۳۸ هزار و ۴۳۸ نفر در رشته‌های کشاورزی و دامپزشکی، ۲۵ هزار و ۹۹۷ نفر در رشته‌های بهداشت و رفاه (بهبیستی) و ۱۷ هزار و ۴۰۷ نفر در رشته خدمات بیکار هستند (سازمان تجاری‌سازی فناوری و اشتغال دانش‌آموختگان، ۱۳۹۹).

آمار نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان نشانگر مشکلات ساختاری در بازار کار کشور و نامتناسب بودن سامانه برنامه‌ریزی در نظام آموزش عالی با نیازهای بازار کار را به اثبات می‌رساند.

درواقع بیکاری به عنوان یک پدیده مخرب اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مطرح بوده و رفع آن همواره از جمله دغدغه‌های اساسی برنامه‌ریزان بوده است (شامحمدی باغچه، ۱۳۹۵).

اگرچه مسأله بیکاری با توجه به تبعات آن در ناهنجاری‌های اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی برای کلیه آحاد جمعیت کشور آزاردهنده و برای اقتصاد کشور بازدارنده است؛ با این حال بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها از حساسیت و اهمیت بیشتری برخوردار است. این اهمیت به دلیل سرمایه‌گذاری انجام شده برای تربیت نیروی انسانی ماهر در کشور و بلااستفاده ماندن آن در فعالیت‌های اقتصادی و وارد کردن خسارت به اقتصاد ملی از یک سو، فراهم نبودن زمینه برای محول کردن نقش‌های اجتماعی به افراد فرهیخته برای نیل به اهداف توسعه کشور از سوی دیگر و در عین حال امکان بروز اعتراض و عکس‌العمل در جامعه به سبب باسوادی و آگاهی بیشتر است (مطیری، ۱۳۹۳).

امروزه با پیشرفت علم و تکنولوژی و تغییرات جمعیتی از جمله افزایش جمعیت تحصیل کرده، مسأله اشتغال به یک مسأله کاملاً تخصصی تبدیل شده و نظام‌های سیاسی اجتماعی و اقتصادی را با چالش‌های جدید و جدی روبه‌رو ساخته است.

به طوری که در اکثر کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران این مسأله به صورت یک معضل بزرگ و اساسی درآمده است. این در حالی است که داشتن فرصت‌های شغلی مناسب نیازمند اقتصادی پویا و کارآمد، زیرساخت‌های مناسب، سیستم آموزشی کارآمد، اشاعه فرهنگ کار و ... می‌باشد. ضمن آن که نمی‌توان از عواملی هم‌چون مسائل بین‌المللی، جریان‌های سیاسی، اعتقادات و مسائل فرهنگی بر روی آن چشم‌پوشی نمود؛ هم‌چنین نمی‌توان مسأله اشتغال را تنها به دولت، محصور و محدود نمود؛ بلکه حل معضل بیکاری نیازمند عزم ملی در ابعاد مختلف می‌باشد.

در این تحقیق عوامل مؤثر بر بیکاری دانش‌آموختگان دانشگاهی در غرب مازندران مورد بررسی قرار گرفته است؛ لذا تحقیق حاضر به دنبال پاسخ به این سؤال اساسی است: مهم‌ترین عوامل مؤثر بر بیکاری دانش‌آموختگان دانشگاه‌های آزاد اسلامی غرب استان مازندران کدامند؟

این پرسش وقتی اهمیت بیشتری می‌یابد که در یابیم استان مازندران دارای قابلیت‌ها و ظرفیت‌های مختلف اقتصادی، طبیعی و اجتماعی است که به نظر یا مسکوت مانده‌اند و یا به درستی و در مسیر مناسب مورد استفاده قرار نگرفته است. آنچه ضرورت انجام این پژوهش در غرب استان مازندران را نشان می‌دهد عبارتست از: افزایش رشد جمعیت و افزایش تعداد فارغ‌التحصیلان دانشگاهی در مقایسه با استان‌های همسایه و در عین حال بیشترین نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی و به تبع آن اشتغال فارغ‌التحصیلان به مشاغل کاذب و یا مهاجرت به استان‌های دیگر و خارج از کشور که این امر در صورت ادامه وضعیت موجود، موجب کاهش گرایش به تولید علم و تکنولوژی در بین نخبگان و تحصیل‌کردگان خواهد شد و انواع ناملازمات اجتماعی ناهنجاری و بزهکاری با شدت بیشتری گسترش خواهد یافت.

با این اوصاف، هدف اصلی پژوهش حاضر با توجه به شرایط توصیف شده؛ شناسایی علل و عوامل خاصی است که موجب تشدید بیکاری شده و دستیابی به الگویی جامع از عوامل کلیدی اثرگذار بر بیکاری و عدم توسعه اشتغال این استان است. آشکارا با حصول به این هدف، متعاقب آن ارائه راهکارهای متناسب برای کاهش بیکاری و توسعه اشتغال در استان نیز در دسترس خواهد بود.

از آنجایی که پژوهش‌های زیادی در رابطه با وضعیت اشتغال و بیکاری فارغ‌التحصیلان، به‌ویژه رشته‌های علوم انسانی حوزه جامعه‌شناسی انجام نگرفته است؛ در نتیجه تحقیق فوق می‌تواند منبع خوبی برای پژوهشگران این حوزه باشد. در پژوهش پیش‌رو، ابتدا مبانی نظری تحقیق با تأکید بر عوامل مؤثر بر بیکاری مورد بحث قرار می‌گیرد. در ادامه، پیشینه تحقیقات با تمرکز بر پژوهش داخلی مشابه

با قلمرو موضوعی و مکانی تحقیق حاضر مرور می‌گردد؛ سپس روش تحقیق و گام‌های برداشته شده در حصول به هدف تحقیق مطرح می‌گردد و در نهایت، یافته‌های پژوهش بحث و نتیجه‌گیری می‌شود.

۳. ادبیات نظری و پیشینه پژوهش

«بیکاری» وضعیتی است که در آن بخشی از نیروی کار جامعه درحالی که توان و میل انجام کار را داشته باشند و در سن قانونی کار نیز باشند، نتوانند شغلی پیدا کنند (آقابخشی و میبیدی، ۱۳۹۲: ۱۴۱).

«بیکار» در اقتصاد به فردی گفته می‌شود که بین سنین ۱۵ تا ۶۵ سال و جویای کار باشد، ولی شغل یا منبع درآمدی پیدا نکند؛ هم‌چنین از منظر آمار ایران، فردی بالای ۱۰ سال که در هفته قبل از آمارگیری فاقد کار باشد؛ هم‌چنین افرادی که به دلیل آغاز به‌کار در هفته آینده، یا انتظار بازگشت به شغل قبلی جویای کار نیستند بیکار محسوب می‌شوند (نیلی، ۱۳۸۶: ۱۱۱).

منظور از بیکاری، نداشتن کار و پیشه است و بیکار کسی است که پیشه معین و مشخصی ندارد و از دیدگاه اجتماعی شخص بیکار بسیار آسیب‌پذیر بوده و برای رفع نیازمندی‌های خود ممکن است ناگزیر شود دست به هر کار غیرقانونی بزند و به اجتماع گزند رساند (آشفته تهرانی، ۱۳۸۹: ۱۵۱).

تقسیمات مختلفی درباره بیکاری انجام گرفته است؛ در یک دسته‌بندی بیکاری به شکل‌های اصطکاکی (مدت زمان بین دو اشتغال در هنگام تغییر شغل)، بیکاری ادواری (ناشی از رکود اقتصادی) و بیکاری ساختاری (ناشی از ساختارهای اقتصادی و اجتماعی تفکیک می‌گردد) (بختیاری و یحیی‌آبادی، ۱۳۸۱: ۶۰-۶۱).

در برخی از متون به بیکاری ادواری از بیکاری فصلی (کاهش تقاضا برای کاری در فصل مشخصی) و بیکاری پنهان (فعالیت در مشاغل کاذب و غیرمولد) و بیکاری اختیاری نیز تأکید شده است (مؤسسه کار و تأمین اجتماعی، ۱۳۷۲: ۸۸).

در بحث عوامل تأثیرگذار بر بیکاری و دیدگاه‌ها و نظریه‌های مرتبط در این حوزه طیفی از عوامل و نظریه‌ها مطرح می‌باشند؛ لذا عوامل و علل مؤثر بر بیکاری به‌طور ویژه مورد توجه جامعه‌شناسان، اقتصاددانان و پژوهشگران رشته‌های مختلف قرار گرفته است.

از دیدگاه «کوپتس»^۱ (۲۰۰۶) عوامل مؤثر بر بیکاری در دو دسته عوامل فردی و محیطی قابل دسته‌بندی است. از دیدگاه وی، متغیرهایی مانند: جنسیت، سن، وضعیت تأهل، سطح آموزش، مهارت و سابقه شغلی از ویژگی‌های فردی است و در

مقابل نرخ بیکاری منطقه‌ای، عدم ثبات اقتصادی، بیمه‌های بیکاری، تحرک نیروی کار از شاخص‌های ویژگی‌های محیطی است (محمدی فر و الماسی فرد، ۱۳۹۹: ۱۲۱). در این میان، روان‌شناسان برای هر چیز از جمله بیکاری، ریشه روان‌شناختی آن را مطالعه می‌کنند و به فرد در برابر جامعه اهمیت بیشتری می‌دهند، ولی جامع‌شناسان به جامعه و روح جمعی اهمیت بیشتری می‌دهند و کل‌گرا، جمع‌گرا یا جامعه‌گرا محسوب می‌شوند؛ از جمله «دورکیم» نخستین فردی است که به بحث تقسیم کار اجتماعی توجه کرد و معتقد است در جوامع جدید کار به تعداد بی‌شماری از مشاغل مختلف تقسیم می‌شود که افراد در آن تخصص دارند (تودارو، ۱۳۶۶: ۳۴).

«ماکس وبر» را می‌توان از نخستین جامعه‌شناسانی دانست که ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی را عامل اشتغال معرفی کرده است؛ وی معتقد بود که فرهنگ تأثیر مهمی بر نگرش‌ها و رفتارهای اقتصادی افراد دارد (رازقی نصرآباد و همکاران، ۱۴۰۰: ۵۳). از نظر «پارسونز» بیکاری نتیجه عدم تناسب ویژگی‌های شخصیتی افراد با الزامات نظم نوین اجتماعی است؛ هرچند که متغیرهای دیگری چون تأثیر فضای خانوادگی، پیشرفت تحصیلی و آگاهی اجتماعی از جمله عوامل مؤثر است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۷).

در ادبیات اقتصادی و از نگاه مبانی نظری، تئوری‌های متفاوتی برای تبیین تأثیر هر یک از عوامل فوق بر بیکاری وجود دارد؛ به عنوان مثال، تأثیر جنسیت بر دوره بیکاری را می‌توان براساس تئوری نئوکلاسیک‌ها، تئوری بازار کار دوگانه و تئوری جنسیتی تفسیر نمود. تئوری نئوکلاسیک‌ها بیان می‌نمایند که در مقایسه با مردان، طول دوره بیکاری برای زنان، به دلیل آن‌که بازار کار نخست نیروی کار با بهره‌وری بالاتر را جذب می‌نماید، بیشتر است؛ از این رو، در شرایطی که سطح آموزش، به عنوان عاملی مؤثر بر بهره‌وری، در زنان نسبت به مردان پایین‌تر است، زنان دوره بیکاری طولانی‌تری را نسبت به مردان تجربه می‌نمایند. این موضوع، خصوصاً زمانی که بازار کار از انعطاف‌پذیری لازم برخوردار نباشد، موضوعیتی مضاعف خواهد داشت (فیض‌پور، ۱۳۸۹).

هم‌چنین تأثیر وضعیت تأهل بر بیکاری با توجه به تئوری‌های جنسیتی قابل توجیه است؛ چرا که تئوری‌های جنسیتی، خصوصاً با فرهنگ ایرانی، وظایف اصلی زنان را عمدتاً تربیت و پرورش فرزندان دانسته، و این درحالی است که در این فرهنگ، تأمین درآمد موردنیاز خانوار بر عهده مردان گذاشته شده است و از این رو، انتظار می‌رود تحمیل چنین وظیفه‌ای بر مردان، باعث کاهش بیکاری برای این گروه گردد (فیض‌پور، ۱۳۸۶).

به دلیل اهمیت موضوع اشتغال و بیکاری، پژوهش در این حوزه دارای سابقه نسبتاً

طولانی است. در مطالعاتی که مورد توجه پژوهشگران تحقیق حاضر بوده است، با وجود تفاوت در دیدگاه‌ها، دلایل و راهکارها، موضوع افزایش اشتغال و کاهش بیکاری و لذا دستیابی به منافع حاصل از آن به طور گسترده مورد توجه قرار است. بررسی تحقیقات قبلی تأیید می‌کند که موضوع بیکاری به عنوان یک چالش کلیدی مورد توجه محققان حوزه‌های مختلف اقتصاد، مدیریت، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و نظایر آن قرار گرفته است. در ادامه برخی از مطالعات مرتبط با حوزه بیکاری با تأکید بر شباهت و نزدیکی قلمرو موضوعی و مکانی این تحقیقات با پژوهش حاضر، ارائه شده است.

- «عیسی‌زاده» و همکاران (۱۴۰۰) در تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر طول مدت بیکاری کارجویان در ایران» عوامل مؤثر بر طول مدت بیکاری کارجویان در ایران را برای دو گروه مردان و زنان با استفاده از داده‌های طرح آمارگیری نیروی کار در سال ۱۳۹۷ با روش‌های ناپارامتریک، نیمه پارامتریک و پارامتریک، بررسی کردند. نتایج نشان می‌دهد که احتمال اشتغال برای مردان متأهل، هم‌چنین زنان متأهل، به ترتیب بیشتر از مردان و زنان بدون همسر است. مردان شهری نسبت به مردان روستایی دوره بیکاری طولانی‌تری داشته‌اند؛ در حالی که احتمال اشتغال برای زنان ساکن در مناطق شهری بیشتر از زنان ساکن در مناطق روستایی بوده است. احتمال یافتن شغل برای مردان بیکار ۲۶ تا ۳۰ سال و نیز مردان بالای ۳۰ سال نسبت به بقیه، کمتر بوده است. به طور مشابه احتمال اشتغال برای زنان بیکار در گروه‌های سنی ۲۶ تا ۳۰ سال و بالای ۳۰ سال نسبت به سایر زنان کمتر بوده است. احتمال رسیدن به یک شغل برای زنان با سابقه، بیشتر از سه برابر زنان فاقد سابقه شغل بوده است. در هر دو گروه، افراد با سطح تحصیلات پیش‌دانشگاهی، دیپلم و زیردیپلم در مقایسه با افراد با سطوح تحصیلی بالاتر، از طول مدت بیکاری کمتری برخوردار بوده‌اند؛ علاوه بر این با افزایش نرخ بیکاری، طول مدت بیکاری مردان و زنان افزایش می‌یابد.

- «محمدی‌فر» و «الماسی‌فرد» (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان «تبیین پیش‌ران‌های اجتماعی و اقتصادی تعمیق پدیده بیکاری در کرمانشاه» که با استفاده از روش کیفی اجرا شد به این نتیجه رسیدند که مجموعه عواملی به صورت چندبعدی، چندمتغیره و پیچیده موجب بروز و تشدید بیکاری در استان کرمانشاه شده‌اند؛ از جمله این عوامل می‌توان به متغیرهای فرهنگی و اجتماعی، سیاسی-اداری، متغیرهای مدیریتی، عوامل سطح بنگاه و عوامل اقتصادی اشاره کرد که در طیفی از تأثیرگذاری مستقل یا درهم‌تنیده ایفای نقش می‌کنند. آن چه حائز اهمیت است لزوم بازنگری و تغییر جدی در حوزه متغیرهای سیاسی اداری در ایفای نقش دولت برای کنترل بیکاری در این استان است؛ چراکه نتایج مطالعه نشان داده است که از یک سو حوزه سیاسی-اداری در ایفای نقش

ذاتی خود در زمینه مورد مطالعه، دچار ناکارآمدی بوده و ناخواسته خود نقش تسهیل‌گر برای تعمیق بیکاری را ایفا می‌کند و از سوی دیگر، این حوزه توان و مسئولیت هدایت، سیاست‌گذاری و اثرگذاری بر متغیرهای مختلف تأثیرگذار بر اشتغال را داراست.

- «سلطانی» و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی رابطه رگرسیونی خطی چندمتغیره بین عوامل مهم تأثیرگذار بر نرخ بیکاری را توسعه دادند. داده‌های فصلی مربوط به سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۸۴ هستند که از منابع موثق اطلاعات اقتصادی کشوری تهیه شده‌اند. متغیرهای مستقل: خالص دارایی‌های خارجی سیستم بانکی (میلیارد ریال)، خالص بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی (میلیارد ریال)، نقدینگی برحسب اجزای تشکیل‌دهنده آن (میلیارد ریال)، نرخ دلار (ریال)، نرخ مشارکت اقتصادی، متوسط نرخ تورم، متوسط نرخ سود سپرده یک‌ساله بانک‌های دولتی، جمعیتی جویای کار (۱۵-۶۵) هستند. نتایج حاکی از آن است که نرخ بیکاری و متوسط نرخ تورم و نرخ مشارکت اقتصادی رابطه منفی و معناداری دارند؛ درحالی‌که خالص بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی و نرخ بیکاری، رابطه مثبت و معناداری داشته‌اند. بیشترین تأثیرات منفی در نرخ بیکاری را نرخ مشارکت اقتصادی و بیشترین تأثیر مثبت در نرخ بیکاری را خالص بدهی بخش دولتی به سیستم بانکی دارد.

- «پرندین» و «باغفلکی» (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر بیکاری دانش‌آموختگان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه» به دنبال تعیین عوامل مؤثر بر بیکاری دانش‌آموختگان از ابعاد آموزشی، فرهنگی-اجتماعی و مدیریتی بوده‌اند. جامعه آماری پژوهش حاضر، شامل کلیه فارغ‌التحصیلان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه، در طی سال‌های ۱۳۸۹ الی ۱۳۹۲ می‌باشد. با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای، تعداد ۱۵۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شده، سپس برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز، از افراد گروه نمونه خواسته شد، به پرسشنامه محقق ساخته پاسخ دهند. نتایج حاصل از اجرای این پژوهش، گویای این واقعیت است که عوامل آموزشی، مدیریتی، فرهنگی و اجتماعی در بیکاری فارغ‌التحصیلان داشته است. براساس یافته‌های این تحقیق، پیشنهاد می‌شود، در به‌کار گماردن افراد، رابطه‌ها در نظر گرفته نشود و رشته‌ها و آموزش‌های دانشگاهی با نیاز بازار کار متناسب گردد.

- «شاه‌آبادی» و همکاران (۱۳۹۵) تأثیر نهادها را بر نرخ بیکاری مورد بررسی قرار دادند. هدف این مطالعه بررسی تأثیر شاخص نهادی حکمرانی بر نرخ بیکاری در کشورهای منتخب عضو جنبش عدم تعهد، طی دوره ۲۰۱۲-۱۹۹۶م. است. نتایج مطالعه مبنی بر تأثیر منفی و بی‌معنای شاخص نهادی حکمرانی بر نرخ بیکاری، گویای ناهماهنگی سیاست‌های کلان اقتصادی با راهبردهای بهبود شاخص نهادی

و کاهش نرخ بیکاری و کیفیت نامناسب کیفیت قوانین و مقررات و وجود فساد و اثربخشی پایین دولت در اقتصاد در کشورهای مورد مطالعه است. پس سیاست‌گذاران و مسئولان اقتصادی در کشورهای مورد مطالعه باید تمهیدات لازم را درخصوص بهبود شاخص نهادی حکمرانی و به‌کارگیری هدفمند نیروی کار به‌کار گمارند؛ هم‌چنین، تأثیر متغیرهای تولید ناخالص داخلی و آزادی اقتصادی بر نرخ بیکاری کشورهای مورد مطالعه منفی و معنادار است. متغیرهای هزینه‌های جبران خدمات نیروی کار و وفور منابع طبیعی نیز بر نرخ بیکاری به ترتیب اثرات مثبت و منفی، اما بی‌معنی دارند.

- «مهاجرانی» و «صنعت‌خواه» (۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی عوامل اقتصادی-اجتماعی مؤثر بر روند بیکاری در ایران» تلاش کردند با استفاده از رویکردی تلفیقی در حوزه اقتصادی، جامعه‌شناختی و جمعیت‌شناختی، روند، ابعاد و علت‌های عمده بیکاری را در کشور، مورد بررسی قرار دهند. نتایج تحقیق نشانگر آن است که بین عرضه و تقاضای نیروی کار در کشور هماهنگی دیده نمی‌شود؛ هم‌چنین، بیکاری در ایران، از میان انواع گوناگون بیکاری در جهان -بیکاری اصطلاحی، ساختاری و نقصان تقاضا- از نوع بیکاری در نقصان در تقاضا است. بیکاری در ایران دلایل گوناگونی دارد که از مهم‌ترین آن‌ها دلایل اقتصادی، جمعیتی و جامعه‌شناختی است. از دلایل جمعیتی-جامعه‌شناختی می‌توان به اندازه و ترکیب جمعیت (شمار، ترکیب سنی و جنسی) جمعیت که خود متأثر از باروری و مرگ و میر و مهاجرت است نام برد؛ و دیگر، مشارکت در نیروی کار که بستگی به سن ورود به بازار کار و میزان مشارکت زنان در نیروی کار دارد، نام برد. از دلایل اقتصادی مؤثر بر بیکاری در ایران، بنا به رویکرد تحقیق باید از ساختار نامتناسب تولید، افزایش حجم نقدینگی در کشور نام برد که نمایانگر مدارهای توسعه نیافتگی در اقتصاد ایران است. سهم اشتغال نیز در بخش‌های مختلف اقتصادی ناشی از آن است که بخش خدمات در کشور با بالاترین میزان اشتغال دارای کمترین بازده است.

- مطالعه «خرفی»^۲ (۲۰۱۵) با عنوان «تعیین عوامل مؤثر بر بیکاری در مصر» نشان می‌دهد احتمال بیکاری بلندمدت به‌طور قابل‌توجهی در میان زنان بیشتر از مردان است. متأهل بودن، دوره بیکاری زنان و مردان را افزایش می‌دهد که محقق دلیل آن را دریافت حمایت از سوی همسر و فرزندان می‌داند. جوانان ۲۰-۲۴ ساله، در مقایسه با افراد کم سن و سال‌تر، سریع‌تر شغل پیدا می‌کنند؛ به علاوه، اثر تحصیلات پدر بر دوره بیکاری نیز تخمین زده شده است که نتایج نشان می‌دهد افرادی که پدران‌شان در کارهایی که به مهارت نیاز ندارد مشغول هستند در مقایسه با آن‌هایی که پدران‌شان در مشاغل نیمه حرفه‌ای یقه‌آبی کار می‌کنند، دوره بیکاری طولانی‌تری را تجربه می‌کنند.

اما در مقابل، مشاغل تخصصی و حرفه‌ای پدران، تأثیری روی دوره بیکاری پسرانشان نداشته است.

- «گالکتی» و همکاران^۳ در سال ۲۰۱۵ م. تحقیقی را با عنوان بهره‌وری و بیکاری: یک پنل داده‌های مقیاس به مقیاس برای کشورهای گروه هشت (G8) انجام داده‌اند. براساس نتایج تحقیق ضعف بهره‌وری نیروی کار یکی از عوامل کلیدی بیکاری محسوب شده و لذا رشد بهره‌وری در بلندمدت موجب اشتغال خواهد شد.

- «داناچیکا» و «مازیلسکو»^۴ (۲۰۱۴) با استفاده از دو مجموعه داده به تحلیل دوره بیکاری بلندمدت در دو کشور رومانی و مجارستان پرداختند. نتایج نشان داد که پایین بودن سن، احتمال ترک بیکاری را افزایش داده، اما با افزایش سن، احتمال اشتغال و مشارکت در برنامه‌های فعال بازار کار کاهش می‌یابد. داشتن تحصیلات بالاتر و سابقه کار نیز احتمال اشتغال را افزایش می‌دهد. طبق نتایج در کشور رومانی مردان بیکاری که در مناطق روستایی زندگی می‌کنند موقعیت مناسبی در بازار کار نداشته و احتمال خروج آن‌ها از بیکاری ۱۱/۷٪ کمتر از مردانی است که در مناطق شهری زندگی می‌کنند.

- «اورانگب» و «آصف»^۵ (۲۰۱۳) به بررسی عوامل اقتصادی تعیین‌کننده بیکاری هند، چین و پاکستان در سال‌های ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۹ م. پرداخته‌اند. در مدل رگرسیون خطی آن‌ها بیکاری کل تابعی از GDP، نرخ رشد ارز، تورم و رشد سالانه جمعیت است.

- «امه»^۶ (۲۰۱۲) به بررسی مشکل بیکاری جوانان در نیجریه پرداخته است؛ وی بیان داشته است که ۷۰٪ از جمعیت ۱۵ میلیون نیجریه را جوانان تشکیل می‌دهند، ۷۱٪ جوانان نیجریه بیکارند و اکثریت آن‌ها فارغ‌التحصیلان جوان بالای ۲۰ سال هستند. از آنجایی که نیجریه با جمعیت فراوان، به خصوص نیروی کار جوان مواجه است؛ لذا شاه‌کلید حل مشکل بیکاری در این کشور، توسعه سرمایه انسانی است که در نیجریه تحت عنوان -توسعه جوانان- شناخته می‌شود. نکته مورد تأکید نویسنده این مقاله آن است که مقارن با برنامه توسعه جوانان، دیگر عوامل نظیر بودجه و حکمرانی خوب نیز باید مورد توجه قرار گیرد و حصول اطمینان از حکمرانی خوب و مدیریت صحیح منابع طبیعی از کانال بهبود شاخص نهادی حکمرانی این امر را تضمین می‌نماید که توسعه برنامه‌های راهبردی جهت جذب و به‌کارگیری نیروی جوان منجر به کاهش بیکاری می‌گردد؛ به عبارت دیگر، مکمل توسعه برنامه‌های راهبردی جهت جذب و به‌کارگیری نیروی جوان، وجود حکمرانی خوب است که می‌تواند مشکل بیکاری را رفع نماید. امه، سرانجام توصیه‌هایی را در این زمینه ارائه می‌نماید که عبارتند از: کاهش گسترده شاخص فساد سیاسی، مدیریت صحیح منابع طبیعی از کانال بهبود شاخص‌های نهادی، توسعه برنامه‌های راهبردی جهت جذب و به‌کارگیری نیروی

جوان همراه با توسعه مهارت‌های کسب و کار آفرینی. براساس مطالعات انجام‌یافته در ایران و کشورهای دیگر می‌توان دریافت که از یک طرف، عواملی مانند: افزایش جمعیت تحصیل‌کرده و کاهش تقاضای بازار کار، شرکت در انجمن‌ها و اتحادیه‌های کارگری، عدم مهارت، عدم تجربه شغلی، مهاجرت و... در بیکاری مؤثر است، ولی آنچه که اهمیت پژوهش عوامل تأثیرگذار بر بیکاری را چند برابر می‌کند این است که با وجود تحقیقات فراوانی که در این باره در جوامع گوناگون انجام یافته تأثیر بعضی از متغیرها، از جمله میزان تحصیلات، داشتن مهارت و تجربه کافی نمایان می‌شود اما تنها راه اطمینان از نحوه اثرگذاری آن‌ها، انجام پژوهش‌های تجربی برای هر جامعه، لازم به نظر می‌رسد.

از این رو، تشخیص عوامل مؤثر بر بیکاری یکی از راه‌هایی است که می‌تواند مورد تأمل بیشتری قرار گیرد. شناخت عوامل مؤثر بر بیکاری به سیاست‌گذاران و مدیران کشور کمک می‌کند تا برای برطرف کردن آن بکوشند؛ و نیز آمار و اطلاعات دقیقی در اختیار سازمان‌ها و نهادهای ذیربط قرار خواهد داد که توجه بیشتر به آن عوامل می‌تواند در رسیدن به اهداف اجتماعی، اقتصادی مورد نظر مؤثر واقع گردد. مجموعه این عوامل می‌تواند باعث پویایی بازار کار کشور و در نتیجه کاهش نرخ بیکاری شود.

با توجه به این مباحث تئوریک فرضیات زیر قابل طرح است.

- به نظر می‌رسد بین ویژگی‌های فردی (جنس، سن، وضعیت تأهل، سطح آموزش و مهارت شغلی، سابقه کار) و بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های غرب استان مازندران رابطه وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین عوامل اجتماعی (افزایش جمعیت، نابرابری اجتماعی و گسترش شهرنشینی) و بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های غرب استان مازندران رابطه وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین عوامل اقتصادی (بالا بودن نرخ تورم، ناتوانی فارغ‌التحصیلان در سرمایه‌گذاری، عدم مهارت آموزی و پایین بودن سطح تقاضای فارغ‌التحصیلان) و بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های غرب استان مازندران رابطه وجود دارد.

۴. روش‌شناسی

تحقیق حاضر از نوع تحقیق توصیفی-تبیینی است که در آن از روش پیمایش و ابزار پرسشنامه محقق ساخته برای گردآوری اطلاعات استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش کلیه فارغ‌التحصیلان کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری رشته‌های علوم انسانی دانشگاه‌های آزاد اسلامی غرب استان مازندران است که در طول سال‌های

۱۳۸۹ تا ۱۳۹۹ فارغ‌التحصیل شده‌اند و توزیع آن‌ها در شهرهای مختلف غرب استان بدین شرح است؛ نوشهر: ۴۰٪ نفر؛ چالوس: ۷۵۰۰ نفر؛ تنکابن: ۸۲۵۱ نفر؛ و رامسر: ۲۴۶۳ نفر.

براساس جدول «کرجسی» و «مورگان»، حجم نمونه ۳۵۲ نفر برآورد شد. پرسشنامه‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی توزیع شد. تعریف نظری متغیرها و مفاهیم اصلی به شرح زیر است.

- **بیکاری:** اصولاً بیکاری عبارتست از وقفه غیر ارادی و طولانی کار، به طوری که یافتن شغل تازه امکان‌پذیر نباشد و برای بخشی از نیروی کار که حاضر است با بیکاری یکی از نشانه‌های دستمزد جاری مشغول به کار شود فرصت شغلی موجود نباشد (نعیمی و همکاران، ۱۳۸۹).

- **عوامل اقتصادی:** مفاهیم اقتصادی که در کل به تحلیل تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات می‌پردازد، کانون توجه دانش اقتصاد بر این است که عوامل اقتصادی چگونه رفتار و تعامل می‌کنند و اقتصادهای مختلف چگونه کار می‌کنند و طیف گسترده‌ای از عوامل (تورم و گرانی، سرمایه‌گذاری و تولید بر مبنای تقاضا و عرضه کالا، بازارهای کار و اشتغال که تقاضا و عرضه انواع نیروی کار در آن صورت می‌پذیرد) را دربر می‌گیرد.

- **عوامل اجتماعی:** یعنی شرایطی که افراد در آن به دنیا آمده، رشد، زندگی و کار می‌کنند و سیستم‌هایی که برای مبارزه با بیماری‌ها ایجاد شده‌اند (این سیستم‌ها در مقابل توسط گروهی از عوامل گسترده‌تر، یعنی اقتصاد، سیاست‌گذاری‌های اجتماعی و سیاست شکل می‌گیرند). عوامل اجتماعی طیف گسترده‌ای از عوامل که شکل‌دهنده اصلی جوامع از ابعاد گستردگی فیزیکی (مثل: گسترش شهرها)، فرهنگی (مجموع آداب و رسوم و...، اخلاقیات (میزان اعتیاد به انواع رفتارها، مواد، و انواع بزهکار و...) میزان سلامت (سلامت جسمی و روحی و جایگاه بهداشت در کل و میانگین عمر انسان‌ها)، تحصیلات (میزان مدارک دانشگاهی اخذ شده و میزان توانمندی علمی و فنی اعضای جوامع) را شامل می‌شود. تعریف عملیاتی متغیرها در جدول ۱ ارائه شده است.

برای سنجش اعتبار سؤالات از اعتبار صوری استفاده شده، به طوری که سؤالات در نظر گرفته شده برای سنجش مفاهیم اصلی تحقیق به تعدادی از کارشناسان و متخصصان برای داوری داده شد. نتایج ارزیابی متخصصان برخی از سؤالات حذف و سؤالات دارای اعتبار کافی به عنوان سؤالات پرسشنامه انتخاب و ساخت داده شد. هم‌چنین مرور تحقیقات تجربی صورت‌گرفته در ارتباط با موضوع نیز برای تعیین اعتبار ابزار تحقیق استفاده شده است.

جدول ۱. متغیرها، شاخص‌ها و مقیاس سنجش آن‌ها

مقیاس سنجش	شاخص‌ها (معرف‌ها)	متغیرها
رتبه‌ای	(۱) سن (۲) سطح تحصیلات (۳) سابقه کار	ویژگی‌های فردی
اسمی	(۴) جنسیت (۵) وضعیت تاهل	
رتبه‌ای	(۱) افزایش جمعیت، (۲) نابرابری اجتماعی (۳) گسترش شهرنشینی	عوامل اجتماعی
رتبه‌ای	(۱) بالا بودن نرخ تورم (۲) ناتوانی فارغ‌التحصیلان در سرمایه‌گذاری (۳) عدم مهارت آموزی (۴) پایین بودن سطح تقاضای فارغ‌التحصیلان	عوامل اقتصادی

برای سنجش روایی تحقیق از روش پیش‌آزمون استفاده شد و پایایی تحقیق از طریق ضریب آلفای کرونباخ برای عوامل اقتصادی ۰/۷۵۸ و برای عوامل اجتماعی ۰/۷۶۹ به دست آمده است.

روایی پرسش‌نامه نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ در جدول ۲ ارائه شده است.

نتایج این آزمون حاکی از آن است که سؤالات پرسش‌نامه برای سنجش متغیرهای موردنظر مناسب است و از روایی لازم برخوردار است.

جدول ۲. ضرایب آلفای کرونباخ نهایی مقیاس‌ها

متغیرها	ابعاد	تعداد گویه	آلفای کرونباخ در مطالعه نهایی
ویژگی‌های فردی	افزایش جمعیت	۵	۰/۷۰۱
	نابرابری اجتماعی	۴	۰/۸۱۱
	گسترش شهرنشینی	۲	۰/۷۸۰
عوامل اقتصادی	بالا بودن نرخ تورم	۳	۰/۸۱۵
	ناتوانی فارغ‌التحصیلان در سرمایه‌گذاری	۳	۰/۶۸۲
	عدم مهارت آموزی	۳	۰/۷۵۰
	پایین بودن سطح تقاضای فارغ‌التحصیلان	۲	۰/۷۰۲

۵. یافته‌های پژوهش

۱-۵. یافته‌های توصیفی

- ۵۹٪ از پاسخ‌گویان مرد و ۴۱٪ زن بودند.
- ۱۸/۳٪ از پاسخ‌گویان کمتر از ۲۵ سال، ۲۳/۳٪ تا ۲۶ سال، ۳٪ تا ۳۱ سال، ۲۸/۴٪ تا ۳۵ سال، ۱۶/۷٪ تا ۳۶ سال، ۴٪ تا ۱۳/۳٪ بیشتر از ۴۱ سال سن داشتند.
- ۷۱٪ از پاسخ‌گویان، مجرد و ۲۹٪ متأهل بودند.
- ۴٪ از پاسخ‌گویان دارای مدرک کارشناسی، ۴۲/۳٪ کارشناسی ارشد و ۱۷/۴٪ دکترا بوده‌اند.
- ۲۴٪ از پاسخ‌گویان خوداشتغالی داشتند، ۱۹/۳٪ در بخش دولتی و ۱۶/۷٪ در بخش غیردولتی شاغل بودند. ۳۰/۷٪ بیکار جویای کار و ۱۱/۳٪ در مقطع تحصیلی بالاتر مشغول به تحصیل بوده‌اند. بر این اساس می‌توان ادعا کرد ۶۹/۳٪ از پاسخ‌گویان شاغل و ۳۰/۷٪ بیکار بوده‌اند.

۲-۵. عوامل مؤثر بر بیکاری

ویژگی‌های فردی (جنسیت): جدول ۳، نشان داد ۵۸/۶٪ از مردان و ۴۳/۷٪ از زنان شاغل بوده‌اند. این تفاوت در فاصله اطمینان ۹۹٪ و ۱٪ احتمال خطا از نظر آماری معنادار بوده است (P-Value=0/000).
نتایج تحقیق عیسی‌زاده و همکاران (۱۴۰۰) و خرفی (۲۰۱۵) همسو با نتایج تحقیق حاضر نشان می‌دهد که احتمال اشتغال برای مردان بیشتر از زنان است.
نتایج تحقیق نشان داد با افزایش سن احتمال اشتغال افزایش می‌یابد؛ به نحوی که بیشترین درصد بیکاری در سن کمتر از ۲۵ سال و بیشترین درصد اشتغال در سنین بالاتر از ۴۱ سال مشاهده شده است. این تفاوت از نظر آماری در فاصله اطمینان ۹۹٪ و ۱٪ احتمال خطا معنادار است (P-Value=0/000).
علاوه بر این، نتایج حاکی از آن است که با افزایش سطح تحصیلات، احتمال اشتغال به کار افزایش می‌یابد؛ به نحوی که در میان فارغ‌التحصیلان دکترا بیکاری مشاهده نشده است. این فرضیه نیز تأیید شده است (P-Value=0/000). نتیجه مشابهی در تحقیقات عیسی‌زاده (۱۴۰۰) مشاهده شده است.
بر اساس نتایج تحقیق، به نظر می‌رسد درصد اشتغال به کار در افراد متأهل بیشتر است، اما این تفاوت از نظر آماری معنادار نمی‌باشد (P-Value=0/817). نتایج تحقیق همسو با نتایج تحقیق عیسی‌زاده (۱۴۰۰) نشان می‌دهد که احتمال اشتغال برای افراد متأهل به مراتب بیشتر از افراد مجرد و بدون همسر است.

جدول ۳. آزمون X^2 برای بررسی رابطه ویژگی‌های فردی با وضعیت اشتغال

متغیر	ابعاد	شاغل	بیکار	آزمون X^2	درجه آزادی	سطح معناداری
جنس	مرد	۵۸/۶	۴۱/۴	۱۹۲	۱	./۰۰۰
	زن	۴۳/۷	۵۶/۳			
سن	کمتر از ۲۵ سال	۵۵/۱	۴۴/۹	۲۳۵/۸	۴	./۰۰۰
	۲۶ تا ۳۰ سال	۶۳/۹	۳۶/۱			
	۳۱ تا ۳۵ سال	۷۵	۲۵			
	۳۶ تا ۴۰ سال	۸۳/۳	۱۶/۷			
	بالاتر از ۴۱ سال	۸۹/۵	۱۰/۵			
سطح تحصیلات	کارشناسی	۵۵	۴۵	۳۸۸/۵	۲	./۰۰۰
	کارشناسی ارشد	۸۵/۵	۱۴/۵			
	دکتر	۱۰۰	-			
وضعیت تأهل	مجرد	۴۸/۵	۴۷/۷	۱/۰۵۳	۲	./۸۱۷
	متاهل	۵۱/۵	۴۷/۷			
	بدون همسر	-	۴/۶			

۳-۵. عوامل اجتماعی

در جدول ۴، مقادیر هم‌بستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین شاخص‌های عوامل اجتماعی و بیکاری فارغ‌التحصیلان رابطه مستقیم و معنادار وجود دارد. این نتیجه با نتایج تحقیقات محمدی فر و الماسی فرد (۱۳۹۹)، «پزندین» و «باغفلکی» (۱۳۹۷) همخوانی داشته است.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که هرچه جمعیت افزایش یابد احتمال بیکاری فارغ‌التحصیلان نیز افزایش می‌یابد. این رابطه مستقیم است و در سطح متوسط از نظر آماری معنادار است. این رابطه از نظر آماری در فاصله اطمینان ۹۹٪ و ۱٪ احتمال خطا معنادار است (P-Value=0/000). با توجه به این‌که با افزایش نرخ جمعیت فعال اقتصادی، تقاضای کار نیز افزایش یافته است؛ از این‌رو، فرصت‌های شغلی برای تمامی جمعیت فعال اقتصادی کشور و از جمله فارغ‌التحصیلان دانشگاهی نیز کاسته می‌گردد؛ لذا نتایج این فرضیه دور از انتظار نبوده است.

رابطه نابرابری اجتماعی و بیکاری نیز مستقیم و معنادار است؛ بنابراین براساس نتایج تحقیق، هرچه نابرابری اجتماعی در جامعه افزایش یابد احتمال بیکاری فارغ‌التحصیلان نیز افزایش خواهد یافت و این رابطه از نظر آماری در سطح متوسط معنادار است (P-Value=0/000).

جایگزینی روابط بر ضوابط، قوانین و مقررات حاکم بر بازار کار، ناآگاهی افراد از این مقررات و ... باعث می‌شود که کارفرمایان از افراد غیرماهر به جای افراد ماهر استفاده کنند.

جدول ۴. آزمون ضریب هم‌بستگی پیرسون برای سنجش رابطه بین عوامل اجتماعی و بیکاری فارغ‌التحصیلان

متغیرها	هم‌بستگی r	سطح معناداری sig
افزایش جمعیت	۰/۵۸۴	۰/۰۰۰
نابرابری اجتماعی	۰/۳۹۶	۰/۰۰۰
گسترش شهرنشینی	۰/۴۱۱	۰/۰۰۰
r ضریب هم‌بستگی پیرسون Pearson دامنه تغییرات: $-1 \leq r \leq +1$		

نتایج تحقیق نشان داد گسترش شهرنشینی به میزان معناداری با بیکاری فارغ‌التحصیلان رابطه دارد؛ به نحوی که با گسترش شهرنشینی احتمالاً می‌توان شاهد افزایش بیکاری فارغ‌التحصیلان بود (P-Value=0/000).

تراکم امکانات، تسهیلات و اشتغال در پایتخت و شهرهای بزرگ که باعث می‌شود که افراد دانش‌آموخته علاقه چندانی برای زندگی و کار در شهرهای دورافتاده و کوچک نداشته باشند و این امر موجب افزایش تقاضا نسبت به عرضه نیروی کار در شهرهای بزرگ شود که موجب گسترش بیکاری در این شهرها خواهد شد (عباسی شوازی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۱۱).

به اعتقاد «لیوینگستون» (۱۹۸۹) نظام آموزشی باعث افزایش انتظارات تحصیل کردگان و ترویج الگوهای زندگی شهری و شهرنشینی در میان فارغ‌التحصیلان می‌شود و افزایش انتظارات و شهرنشینی نیز بر بیکاری آن‌ها تأثیر می‌گذارد. علاوه بر نظام آموزشی، نابرابری درآمد بین بخش سنتی و شهری، مهاجرت و شهرنشینی را هم تشدید می‌کند و این مسئله بیکاری دانش‌آموختگان را افزایش می‌دهد (رضوانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۴۷).

۴-۵. عوامل اقتصادی

در جدول ۵، مقادیر هم‌بستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین شاخص‌های عوامل اقتصادی و بیکاری فارغ‌التحصیلان رابطه مستقیم و معنادار وجود دارد؛ به عبارت دیگر، نتایج تحقیق نشان می‌دهد که هرچه میزان تورم در کشور افزایش یابد احتمال بیکاری فارغ‌التحصیلان افزایش می‌یابد و این رابطه از نظر آماری معنادار است (P-Value=0/000).

نتایج تحقیق سلطانی و همکاران (۱۳۹۸) و «اورانگزیب» و «آصف» (۲۰۱۳) حاکی از آن است که نرخ بیکاری و متوسط نرخ تورم رابطه مثبت و معناداری داشته‌اند.

جدول ۵. آزمون ضریب همبستگی پیرسون برای سنجش رابطه بین عوامل اقتصادی و بیکاری فارغ‌التحصیلان

متغیرها	همبستگی r	سطح معناداری sig
بالا بودن نرخ تورم	۰/۶۱۲	۰/۰۰۰
ناتوانی فارغ‌التحصیلان در سرمایه‌گذاری	۰/۵۲۱	۰/۰۰۰
عدم مهارت آموزی	۰/۳۵۴	۰/۰۰۰
پایین بودن سطح تقاضای فارغ‌التحصیلان	۰/۴۱۲	۰/۰۰۰
r ضریب همبستگی پیرسون Pearson دامنه تغییرات: $-1 \leq r \leq +1$		

رابطه مستقیم و معنادار بین ناتوانی فارغ‌التحصیلان در سرمایه‌گذاری و بیکاری مشاهده شده است؛ بنابراین براساس نتایج تحقیق، شرایط رکود اقتصادی در جامعه موجب کاهش توان سرمایه‌گذاری فارغ‌التحصیلان خواهد شد و به تبع آن احتمال بیکاری فارغ‌التحصیلان نیز افزایش خواهد یافت و این رابطه از نظر آماری در سطح متوسط معنادار است (P-Value=0/000).

نتایج تحقیق نشان داد عدم مهارت آموزی به‌میزان معناداری با بیکاری فارغ‌التحصیلان رابطه دارد؛ به عبارت دیگر، عدم توانایی دانش‌آموختگان در راه‌اندازی کسب و کار و عدم آشنایی آن‌ها با مهارت‌های شغلی و مدیریتی موجب می‌شود توانایی خود اشتغالی نداشته باشند و تمایل افراد برای مشاغل پشت‌میزی افزایش یابد که با توجه به اشباع مشاغل خدماتی موجب بیکاری دانش‌آموختگان علوم انسانی خواهد شد (P-Value=0/000).

درواقع یافته‌های حاصل از آزمون این فرضیه نشان می‌دهد که مهارت کافی برای جذب فرصت‌های شغلی توسط دانش‌آموختگان و فارغ‌التحصیلان دانشگاهی وجود ندارد. از سوی دیگر جذب فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور در بازار کار منوط به داشتن توانایی‌ها و مهارت‌هایی است که بخشی از آن‌ها می‌بایست در طول دوران تحصیل در دانشگاه ایجاد گردد، و عدم تناسب بین فرآیندها و مواد آموزشی رشته‌های تحصیلی موجود در دانشگاه‌ها با مهارت‌ها و توانایی‌های موردنیاز بازار کار، یکی از عوامل مهم عدم توفیق فارغ‌التحصیلان در کاریابی است.

نتایج تحقیق مؤید این مطلب است که تقاضا در جامعه برای جذب دانش‌آموختگان علوم انسانی کاهش یافته است (P-Value=0/000). این مسأله ممکن است ناشی از شرایط رکود اقتصادی، عدم مهارت‌های شغلی و یا افزایش عرضه دانش‌آموختگان علوم انسانی بیش از نیاز جامعه باشد که به هر حال احتمال اشتغال به‌کار دانش‌آموختگان

را کاهش می‌دهد. ازسوی دیگر، حرکت در جهت کوچک‌سازی دولت‌ها، پیشرفت‌های تکنولوژیک و حرکت در جهت سرمایه‌گذاری‌ها بر افزایش رقابت بین کشورها و به خصوص بین شرکت‌های بزرگ و چند ملیتی باعث شده تقاضا برای نیروی کار در بخش حقوق‌بگیری به شدت کاهش یابد.

۶. تحلیل چندمتغیره تأثیر متغیرهای مستقل بر بیکاری فارغ‌التحصیلان

در این پژوهش، برای تعیین اثر متغیرهای مستقل از روش رگرسیون چندمتغیره جبری (هم‌زمان)^۷ استفاده شده است. متغیرهای مستقل هفتگانه افزایش جمعیت، نابرابری اجتماعی، گسترش شهرنشینی، بالا بودن نرخ تورم، ناتوانی فارغ‌التحصیلان در سرمایه‌گذاری، عدم مهارت آموزی و پایین بودن سطح تقاضای فارغ‌التحصیلان با انتخاب روش هم‌زمان وارد معادله شده‌اند. جدول ۶ و ۷، مدل خلاصه شده تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته را نشان می‌دهند.

داده‌های جدول ۶، نشان می‌دهد که ضریب هم‌بستگی چندگانه، معادل ۰/۵۷ محاسبه شده که بیانگر این مطلب است که هفت متغیر افزایش جمعیت، نابرابری اجتماعی، گسترش شهرنشینی، بالا بودن نرخ تورم، ناتوانی فارغ‌التحصیلان در سرمایه‌گذاری، عدم مهارت آموزی و پایین بودن سطح تقاضای فارغ‌التحصیلان، هم‌زمان ۰/۵۸ با بیکاری دانش‌آموختگان ارتباط و هم‌بستگی دارند. ضریب تعیین، معادل ۰/۳۳ محاسبه شده است، یعنی حدود ۳۳٪ از تغییرات بیکاری دانش‌آموختگان از طریق متغیرهای مذکور توضیح داده می‌شود و ۶۷٪ باقی مانده، متعلق به عوامل دیگری است که خارج از این بررسی هستند. برای تشخیص این‌که سهم کدام‌یک از متغیرهای مستقل در تبیین و پیش‌بینی متغیر وابسته، یعنی بیکاری دانش‌آموختگان بیشتر است و سهم کدام‌یک کمتر، باید به جدول رگرسیونی مراجعه شود. در جدول معادله رگرسیون، اهمیت نسبی هر متغیر مستقل در توضیح تغییرات وابسته با مشاهده مقدار ضرایب یا وزن‌های رگرسیونی به دست می‌آید. جداول رگرسیونی نشان می‌دهد که همه متغیرهای مستقل مورد بررسی معنی‌دار بوده و هر یک از آن‌ها دارای وزن‌های متفاوتی هستند. ضرایب تأثیر استاندارد موجود در جدول ۷، نشان می‌دهد که متغیر بالا بودن نرخ تورم با ضریب تأثیر استاندارد رگرسیونی (۰/۳۴)، قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده

جدول ۶. خلاصه مدل رگرسیون چندمتغیره گرایش به حجاب

R	R-square	Adjusted R-square	F	Sig
۰/۵۸	۰/۳۳	۰/۳۳	۶۸/۱۹	۰/۰۰۰

جدول ۷. ضرایب تأثیر مدل تبیین‌کننده بیکاری فارغ‌التحصیلان

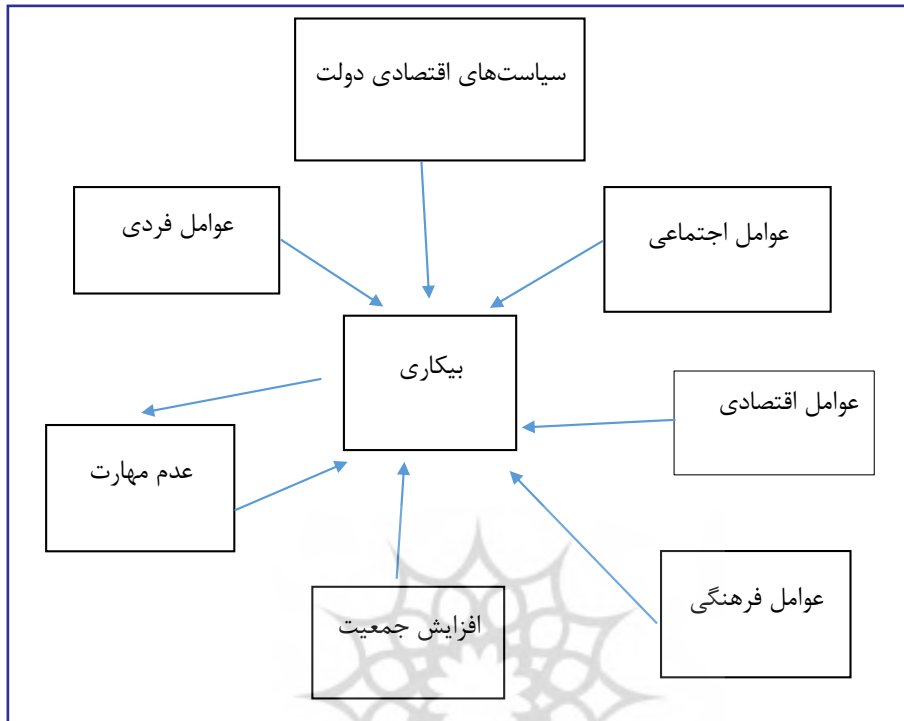
Sig	T	Beta	B	Model
۰/۰۳	۲/۰۸	۰/۰۷	۰/۶	افزایش جمعیت
۰/۰۰۰	۹/۶۰	۰/۳۳	۰/۲۰	نابرابری اجتماعی
۰/۰۰۵	۱/۹۱	۰/۰۶	۱/۷۱	گسترش شهرنشینی
۰/۰۰۱	۳/۴۴	۰/۳۴	۰/۴۰	بالا بودن نرخ تورم
۰/۰۰۰	۹/۶۶	۰/۱۲	۰/۳۲	ناتوانی فارغ‌التحصیلان در سرمایه‌گذاری
۰/۰۰۲	۱/۰۶	۰/۰۸	۰/۱۸	عدم مهارت آموزی
۰/۰۰۱	۴/۵۰۱	۰/۰۹	۰/۳۳	پایین بودن سطح تقاضای فارغ‌التحصیلان

بیکاری است که نسبت به متغیرهای دیگر مؤثرترین متغیر محسوب می‌شود. در مرتبه دوم، متغیر نابرابری اجتماعی با ضریب تأثیر استاندارد رگرسیونی (۰/۳۳) قرار دارد که نسبت به دو متغیر دیگر قدرت پیش‌بینی بیشتری دارد. در مرتبه سوم، متغیر ناتوانی فارغ‌التحصیلان در سرمایه‌گذاری قرار دارد که با ضریب استاندارد رگرسیونی (۰/۱۲) نسبت به متغیرهای دیگر دارای قدرت تبیین بیشتری است. در مرتبه چهارم، پایین بودن سطح تقاضای فارغ‌التحصیلان با ضریب تأثیر استاندارد رگرسیونی (۰/۰۹) قرار دارد. در رتبه پنجم، متغیر مهارت آموزی با ضریب تأثیر استاندارد رگرسیونی (۰/۰۸) و پس از آن گسترش شهرنشینی قرار دارد که دارای قدرت پیش‌بینی کمتری بین ۶ متغیر مستقل فوق در مدل بوده است.

۷. نتیجه‌گیری

مطالعه بازار کار در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که مسأله اشتغال و بیکاری به خصوص بیکاری دانش‌آموختگان دانشگاهی با شدت و ضعف‌هایی در تمام کشورها، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه وجود دارد.

با توجه به نگرش‌ها و عوامل متعدد و مختلف عوامل مؤثر بر اشتغال و بیکاری دانش‌آموختگان آموزش عالی بایستی برای حل این معضل از اختیارات و امکانات سازمان‌ها و نهادهای مرتبط برای برنامه‌ریزی، تهیه و اجرای یک طرح جامع در زمینه اشتغال دانش‌آموختگان بهره‌برد. وزارت علوم باید با ارگان‌های مربوطه در این خصوص همکاری نماید.

نمودار ۱. چکیده تصویری

عدم توازن بین عرضه و تقاضای نیروی کار با توجه به سیاست افزایش ظرفیت دانشگاه‌ها که با سیاست تقلیل فشار بیکاری اجرا شد، موجب گردید سیل جوانان فارغ‌التحصیل بیکار با یک تأخیر زمانی وارد بازار کار شوند. آمارها نشان می‌دهند که در دهه اخیر با افزایش ظرفیت دانشگاه‌ها، عرضه نیروی کار دانش‌آموخته رشد قابل توجهی داشته باشد. افزایش در عرضه نیروی کار از یک سو، و رشد ناچیز تقاضای نیروی کار از سوی دیگر، موجب شده است که نرخ بیکاری دانش‌آموختگان به میزان قابل توجهی افزایش یابد که این میزان را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد:

- مشکلات خارج از حیطه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- مشکلات مربوط به سیستم آموزشی
- مشکلات فردی

اگرچه حدود ۷۰٪ از نمونه مورد بررسی شاغل بودند، اما تعداد بیکاران نیز مسأله قابل تأملی است. به نظر می‌رسد ضروری است که آموزش عالی درمورد پذیرش

دانشجویان علوم انسانی بازنگری نماید؛ به عبارت دیگر، ظرفیت پذیرش دانشجویان با توجه به نیاز کشور به افراد متخصص در هر رشته تعیین شود. به نظر می‌رسد یکی از مهم‌ترین موارد برای داشتن اقتصاد پویا تعادل بین عرضه نیروی کار متخصص و تقاضای بازار کار می‌باشد، ایجاد توازن بین اقدامات آموزش عالی و بازار کار مفید به نظر می‌رسد.

در این خصوص پیشنهاد می‌شود دولت به عنوان مسئول و متولی، اقدامات هدفمند و گسترده‌ای را جهت کاهش نرخ بیکاری تدوین و اجرا نماید. برنامه‌های فعلی بیش از عوامل سیاسی-مدیریتی و فرهنگی محدود به عوامل اقتصادی از جمله ارائه تسهیلات شده است که به دلیل روبنا بودن راهکار و تک‌بُعدی بودن برنامه، ممکن است نتیجه مطلوب را ایجاد نکند؛ بنابراین می‌بایست ضمن شناخت عوامل ایجاد و تشدیدکننده بیکاری، به صورت خاص برنامه‌هایی در حوزه‌های مختلف اداری-سیاسی و فرهنگی استان تنظیم و اجرایی شود. در این راستا می‌بایست در قدم اول امکان مشارکت کنشگران اصلی (اعم از: بخش خصوصی، دولتی و علمی) را فراهم آورد و در آن‌ها باور و اعتقاد لازم را ایجاد کرد. ترویج گفتمان عمومی و کارشناسی بر سر راهبردهای کاهش بیکاری در استان می‌تواند به معنابخشی جمعی کمک کرده و درک مشترک و همراهی بهتر را ایجاد نماید. این راهبرد می‌تواند منجر به تصویب مفاهیم مشترک، فهم بهتر و حمایت‌های اجرایی شود.

پی‌نوشت

1. Kupets
2. Kherfi
3. Gallegati et.al
4. Danacia and Mazilesku
5. Aurangzeb & Asef
6. Emeh
7. Enter

کتابنامه

- آشفته‌تهرانی، امیر، (۱۳۸۹). جامعه‌شناسی کار و پیشه. تهران: انتشارات بهمن برنا.
- آقابخشی، حبیب؛ و رشیدیان میبدی، مریم، (۱۳۹۲). «برنامه‌های کاهش بیکاری در برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و جایگاه مددکاری اجتماعی در تأمین رفاه». فصلنامه پژوهش اجتماعی، ۵ (۲۰): ۱۳۷-۱۵۹.

- باغفلکی، افشین؛ و پرندین، شیما، (۱۳۹۷). «بررسی عوامل مؤثر بر بیکاری دانش‌آموختگان دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه». فصلنامه جمعیت، ۲۴ (۱۰۱) و ۱۰۲: ۵۹-۸۴.
- بختیاری، صادق؛ و یحیی‌آبادی، ابوالفضل، (۱۳۸۱). «تحلیل تجربی نقش بخش‌های اقتصادی در تغییر نرخ بیکاری در ایران». مجله تحقیقات اقتصادی، ۶۰: ۷۸-۵۹.
- تودارو، مایکل، (۱۳۶۶). توسعه اقتصادی در جهان سوم. ترجمه غلامعلی فرجادی، تهران: انتشارات مرکز مدارک اقتصادی-اجتماعی، سازمان برنامه و بودجه.
- رازقی نصرآباد، حجه بی‌بی؛ علی‌مندگاری، ملیحه؛ میری، راضیه؛ و کارگرشورکی، محمدرضا، (۱۴۰۰). «فهم جامعه‌شناختی علل بیکاری جوانان شهر کرمانشاه براساس نظریه زمینه‌ای». دوفصلنامه جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، ۸ (۱۷): ۴۷-۸۲.
- رضوانی، محمدرضا؛ منصوریان، حسین؛ محمودیان زمانه، مهرداد؛ و حیدریان محمدآبادی، راضیه، (۱۳۹۲). «تحلیل مکانی بیکاری در نواحی شهری و روستایی ایران با رویکرد تحلیل اکتشافی داده‌های مکانی». فصلنامه برنامه‌ریزی کالبدی فضایی، ۱ (۳): ۳۷-۴۸.
- رعیت‌زاده، فرامرز، (۱۳۹۳). «ریشه‌یابی و شناسایی عوامل مؤثر در ایجاد معضل بیکاری جوانان ایران». کنفرانس بین‌المللی اقتصاد، حسابداری، مدیریت و علوم اجتماعی.
- سلطانی، رویا؛ ابراهیمی صدرآبادی، مهناز؛ و کیمیاگری، علی محمد، (۱۳۹۸). «رابطه رگرسیونی خطی چند متغیره بین عوامل مهم تأثیر گذار بر نرخ بیکاری». مدیریت فردا، ۱۸: ۱۳۹-۱۴۸.
- شامحمدی باغچه، مریم، (۱۳۹۵). «بررسی عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر بیکاری فارغ‌التحصیلان». پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه البرز.
- شاه‌آبادی، ابوالفضل؛ امیری، بهزاد؛ و گنجی، مهسا، (۱۳۹۵). «تأثیر نهادها بر نرخ بیکاری». فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، ۲۴ (۷۹): ۱۸۸-۱۶۵.
- عباسی شوازی، محمدجلال؛ و همکاران، (۱۳۹۶). تحولات و وضعیت جمعیت در جمهوری اسلامی ایران. تهران: مؤسسه مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور.
- عیسی‌زاده، سعید؛ نایینی، هادی؛ و قلی‌پور، اعظم، (۱۴۰۰). «بررسی عوامل مؤثر بر طول مدت بیکاری کارجویان در ایران». فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، ۲۹ (۹۷): ۷-۲۸.

- فیض‌پور، محمدعلی، (۱۳۸۹). «دوره بیکاری و عوامل مؤثر بر آن شواهدی از بیکاران جویای کار استان یزد طی برنامه سوم توسعه». فصلنامه رفاه اجتماعی، ۱۰ (۳۹): ۳۲۷-۳۵۶.
- فیض‌پور، محمدعلی، (۱۳۸۶). «ترکیب جنسیتی و رشد اشتغال بنگاهی تعاونی». مطالعات زنان، ۵ (۲): ۵۴-۳۳.
- محمدی‌فر، یوسف؛ الماسی‌فرد، محمدرسول، (۱۳۹۹). «تبیین پیشران‌های اجتماعی و اقتصادی تعمیق پدیده بیکاری در کرمانشاه». دوفصلنامه پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر. ۹ (۱۶): ۱۱۷-۱۴۱.
- محمدی، علی؛ خلیلی، فرید؛ کرمی، فرشاد؛ و ایاسه، علی، (۱۳۹۷). «بیکاری در استان کرمانشاه: با تأکید بر زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر آن». همایش ملی توسعه پایدار استان کرمانشاه.
- مرکز آمار ایران، (۱۳۹۹). نتایج آمارگیری از نیروی کار. تهران: مرکز آمار ایران.
- مطیری، یزدان، (۱۳۹۳). «بررسی عوامل مؤثر بر بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی». پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد دانشگاه پیام‌نور غرب تهران.
- مؤسسه کار و تأمین اجتماعی، (۱۳۷۲). فرهنگ اصطلاحات کار و تأمین اجتماعی. تهران: مؤسسه کار و تأمین اجتماعی.
- مهاجرانی، علی‌اصغر؛ و صنعت‌خواه، علیرضا، (۱۳۹۰). «بررسی عوامل اقتصادی-اجتماعی مؤثر بر روند بیکاری در ایران». علوم اجتماعی شوستر، ۵ (۱۵): ۱۶۴-۱۲۹.
- نیلی، مسعود، (۱۳۸۶). مبانی اقتصاد. تهران: انتشارات دانشگاه صنعتی شریف.
- Abbasi Shawazi, M. et al., (2016). *Developments and Population Status in the Islamic Republic of Iran*. Tehran: Comprehensive Management and Studies Institute and specialization of the country's population.
- Ashfete Tehrani, A., (2019). *Sociology of Karupisheh*. Tehran: Bahman Barna Publications.
- Aghabakhshi, H. & Varshidian Meybodi, M., (2012). "Unemployment reduction programs in the third program of economic, social and cultural development and the role of social work in providing welfare". *Social Research Quarterly*, 5(20): 159-137.
- Aurangzeb, D. & Asif, K., (2013). "Factors Effecting Unemployment:

A Cross Country Analysis”. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 3 (1).

- Baghfelaki, A. & Parandin, Sh., (2019). “Investigation of factors affecting the unemployment of graduates of Islamic Azad University, Kermanshah branch”. *Jamiat Quarterly*, 34 (101 & 102): 59-84.

- Bakhtiari, S. & Yahya Abadi, A., (2008). “Empirical analysis of the role of economic sectors in the change of unemployment rate in Iran”. *Journal of Economic Research*, 60: 59-78.

- Danacica, D. E. & Doru, C., (2014). “Unemployment Duration in Rural Romania”. *Procedia Economics and Finance*, 15: 1173 – 1184.

- Emeh, I. E-J.; Nwanguma, E. O. & Abaroh, J. J., (2012). “Engaging Youth Unemployment in Nigeria with Youth Development and Empowerment Programmes, the Lagos State in Focus”. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 4(5): 1125-141.

- Faizpour, M. A., (2009). “The period of unemployment and the factors affecting it, evidence from the unemployed Yazd province’s job seeker during the third development program”. *Social Welfare Quarterly*, 10 (39): 327-356.

- Faizpour, M. A., (2008). “Gender composition and the growth of cooperative enterprise employment”. *Women’s Studies*, 5 (2): 54-33.

- Gallegati, M.; Gallegati, M.; Ramsey, J. B. & Semmler, W., (2015). *Productivity and Unemployment Scale-by-Scale Relationship*. Available at: www.google.com

- Kherfi S., (2015). “Determinants of Unemployment Duration”. *Economic Research Forum*, Working Papers 909.

- Institute of Labor and Social Security, (1372). *Glossary of social security terms*. Tehran; Institute of Labor and Social Security.

- Iran Statistics Center, (2019). *The results of labor force statistics*. Tehran: Iran Statistics Center.

- Iszadeh, S.; Naini, H. & Vaqalipour, A., (1400). “Examining the factors affecting the length of unemployment of job seekers in Iran”. *Economic Research and Policy Quarterly*, 29(97): 7-28.

- Mohajerani, A. A. & Sanat Khah, A. R., (2019). "Investigating economic and social factors affecting the unemployment trend in Iran". *Shushtar Social Sciences*, 5(15); 129-164.
- Mohammadi Far, Y. & Almasi Fard, M. R. (2019). "Explanation of the social and economic precursors of deepening the unemployment phenomenon in Kermanshah". *Two quarterly journals of contemporary sociological research*, 9(16): 117-141.
- Mohammadi, A.; Khalili, F.; Kerami, F. & Vayase, A., (2017). *Unemployment in Kermanshah province; focusing on the economic and social aspects of driving it*. National conference of sustainable development of Kermanshah province.
- Motiiri, Y., (2013). "Examining the factors affecting the unemployment of university graduates". Master's thesis of Payam Noor University, West Tehran.
- Nili, M., (2008). *Fundamentals of Economics*. Tehran: Sharif University of Technology Publications.
- Raitzadeh, F., (2013). *Finding the roots and identifying the effective factors in creating the problem of youth unemployment in Iran*. International Conference on Economics, Accounting, Management and Social Sciences.
- Razghi Nasrabad, H B.; Ali Mandgari, M.; Miri, R. & Vagargarshorki, M. R., (1400) "Sociological understanding of the causes of youth unemployment in Kermanshah city based on contextual theory". In: *Sociology Quarterly of Social Institutions*, 8(17):47-82.
- Rezvani, M. R.; Mansourian, H.; Mahmoudian Zamaneh, M. & Vahidian Mohammad Abadi, R., (2012). "Spatial analysis of unemployment in urban and rural areas of Iran with the approach of exploratory analysis of spatial data". *Spatial Physical Planning Quarterly*, 1(3): 37-48.
- Shahabadi, A.; Amiri, B. & Vaganji, M., (2015). "The effect of institutions on the unemployment rate". *Economic Policy Research Quarterly*, 24(79): 188-165.

- Shamhammadi Bagcheh, M. (2015). "Investigating the economic and social factors affecting the unemployment of graduates". Master's thesis of Alborz University.

- Soltani, R.; Ebrahimi Sadrabadi, M. & Vakimiagri, A. M., (2018). "The multivariate linear regression relationship between the important influencing factors on the unemployment rate". *Farda Management*, 18: 148-139.

- Todaro, M., (1366). *Economic development in the third world*. Translated by Gholam Ali Farjadi, Tehran: Publications of the Center for Economic and Social Evidence, Program and Budget Organization.

